

บทที่ ๖ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสืบทอดทำนองสวดและประเพณีสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรีนี้ ผู้วิจัยศึกษารวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารลายลักษณ์และการเก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี และนำข้อมูลที่รวบรวมได้ในข้างต้นมาศึกษาวิเคราะห์โดยใช้ระเบียบวิธีคติชนวิทยา โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น การศึกษาภูมิหลังบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ศึกษาประเพณีสวดพระมาลัย ศึกษาบทสวด ทำนองสวด และการสืบทอดการสวดพระมาลัย ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

จากข้อมูลเอกสารลายลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และจากข้อมูลภาคสนาม สรุปได้ว่าบ้านหนองขาวเป็นหมู่บ้านใหญ่ และเป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงธนบุรี บริเวณบ้านหนองขาวเป็นที่ตั้งค่ายรบของพม่าและไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์บ้านหนองขาวก็ยังเป็นที่ตั้งพลับพลาประทับแรมของกษัตริย์หลายพระองค์ จากหลักฐานลายลักษณ์ต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนหนองขาวเป็นสังคมพุทธเกษตร และประชาชนมีความสามัคคี ประเพณีท้องถิ่นของหนองขาวทั้งที่เป็นประเพณีที่ปฏิบัติในรอบปี และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านนับถือทั้งพุทธศาสนาและนับถือผีอย่างเหนียวแน่น ดังจะเห็นได้จากการบูชายายและการตั้งศาลยายและการทรงเจ้า บ้านหนองขาวจึงมีร่างทรงเป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกจากร่างทรงจะมีบทบาทในพิธีกรรมต่าง ๆ แล้ว ร่างทรงแม่ย่านหนองหญ้าดอกขาวก็มีบทบาทในการเล่าประวัติของหมู่บ้านด้วย

จากการศึกษารวบรวมเอกสารลายลักษณ์เกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยพบว่า วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยแต่ขึ้นในประเทศไทยโดยภิกษุชาวล้านนา เมื่อประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หรือต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ชื่อว่า คัมภีร์มาเลยยเทวตเถรวัตถุ และในช่วงกลางหรือปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ พระพุทธวิลาสได้แต่งคัมภีร์มาเลยยเทวตเถรวัตถุที่ปณีฎีกา เพื่อขยายความคัมภีร์มาเลยยเทวตเถรวัตถุขึ้น หลังจากนั้นก็มี การแต่งพระมาลัยกลอนสวดและพระมาลัยคำหลวงขึ้นด้วย

ประเพณีสวดพระมาลัยมีในทุกภาคของประเทศไทย โดยภาคเหนือและภาคอีสานจะสวดพระมาลัยควบคู่ไปกับประเพณีเทศน์มหาชาติ หรือบุญพระเวส ส่วนในภาคกลางและภาคใต้กล่าวกันว่า ในอดีตนิยมสวดในพิธีแต่งงาน แต่ต่อมานิยมสวดในงานศพ แต่ก็ไม่พบหลักฐานที่

ยืนยันได้แน่ชัดว่ามีการสวดพระมาลัยในพิธีแต่งงานจริง หลักฐานที่แน่ชัดเกี่ยวกับการสวดพระมาลัยปรากฏในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เพราะมีหลักฐานปรากฏชัดว่า ทรงห้ามพระสงฆ์สวดพระมาลัยในงานศพ การสวดพระมาลัยเสื่อมความนิยมและสูญหายจากสังคมไทยหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประกาศตั้งธรรมเนียมติ๊กนิกายขึ้น

การสวดพระมาลัยของชาวบ้านหนองขาวเป็นการสวดที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ สวดโดยฆราวาสซึ่งมาสวดพระมาลัยให้แก่ผู้ตายโดยไม่ต้องว่าจ้าง พบว่า มีคณะสวดพระมาลัยหลายลำรับ นักสวดแต่ละลำรับมักจะอยู่ในหมู่เดียวกันหรือหมู่ใกล้เคียงกัน การสวดจะเริ่มสวดหลังจากที่พระสงฆ์สวดพระอภิธรรมจบ อุปกรณ์ในการสวดพระมาลัยประกอบด้วย นีบพระอภิธรรม ตาลปัตร และหนังสือพระมาลัยซึ่งปัจจุบันใช้คัมภีร์สวดพระมาลัยฉบับ ส.ธรรมภักดีเป็นบทสวดโดยสวดเนื้อหาเพียงบางส่วนในคัมภีร์เท่านั้น ในการสวดอาจมีปี่พาทย์นางหงส์บรรเลงสลับด้วย แต่จะเล่นสลับในช่วงที่สวดทำนองลำนอกเท่านั้น

ชาวบ้านหนองขาวเชื่อว่า การสวดพระมาลัยนี้ เป็นการสวดเพื่อส่งให้วิญญาณของผู้ตายได้ไปสวรรค์ และเชื่อว่าผู้สวดและผู้ฟังจะได้รับบุญกุศลด้วย แต่จะไม่สวดพระมาลัยให้กับศพของเด็กเล็ก

ขั้นตอนในการสวดพระมาลัยดำเนินไปอย่างเรียบง่าย กล่าวคือ หลังพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมแล้วนักสวดพระมาลัยก็จะขึ้นสวดโดยจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ตั้งโม สวดพระธรรมซึ่งเป็นบทสวดที่มีเนื้อความเป็นภาษาบาลี จากนั้นจึงเริ่มสวดบทสวดที่มีเนื้อความเป็นภาษาไทย โดยสวดบทอันต์เป็นบทแรกเพราะถือเป็น"บทครู" แล้วจึงสวดบทอื่น ๆ เรื่อยไป เมื่อจะเลิกสวดก็จะสวดบทลา คือ บทสัพพะโร เพื่อเป็นการอำนวยการให้ผู้สวดและผู้ฟัง จากนั้นจึงสวดบทอะทาสิม ภาวะตุลัพ แล้วจึงแผ่เมตตาและกราบพระรัตนตรัยอีกครั้งหนึ่ง จึงเสร็จสิ้นการสวด

จากการศึกษาบทสวด ทำนองสวดพระมาลัย สรุปได้ว่า บทสวดพระมาลัยมีทั้งบทสวดที่มีเนื้อความเป็นภาษาบาลีและภาษาไทย บทสวดที่เนื้อความเป็นภาษาบาลีจะสวดในตอนเริ่มสวดและตอนลาเจ้าภาพ ส่วนบทสวดที่มีเนื้อความเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบคำประพันธ์ของบทสวดแต่ละทำนองมีรูปแบบต่างกัน กล่าวคือ บทสวดที่ใช้สวดทำนองอันต์ มีรูปแบบคำประพันธ์คล้ายกาพย์ยานี ๑๑ บทสวดที่ใช้สวดทำนองเจ็ด มีรูปแบบคำประพันธ์คล้ายกาพย์ฉบัง ๑๖ บทสวดที่ใช้สวดทำนองมังกร มีรูปแบบคำประพันธ์คล้ายกาพย์สุรางคนางค์ ๒๔ บทสวดที่ใช้สวด

ทำนองร่ายและรำย มีรูปแบบคำประพันธ์คล้ายกาพย์สุรางคนางค์ ๓๒ ส่วนบทสวดที่ใช้สวด ทำนองเอกบทและทำนองวสันต์ ไม่ทราบว่าแต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ชนิดใด ในด้านเนื้อหานั้น พบว่า หนังสือพระมาลัยมีบทสวดทั้งสิ้น ๔๐ ตอน มีเนื้อหาสะท้อนความเชื่อเรื่องบาปบุญและนรก สวรรค์อย่างชัดเจน โดยพบว่า บทสวดที่ใช้สวดทำนองฉันท์ ร่าย ร่ายและเชิด เป็นบทสวดที่ใช้ ดำเนินเรื่องและบรรยายรายละเอียดของเรื่องราวและลักษณะต่าง ๆ ของทั้งสัตว์นรกและชาว สวรรค์ ส่วนบทสวดที่ใช้สวดทำนองวสันต์ เอกบท และมังกร ใช้ในการบรรยายความงาม

ทำนองสวดพระมาลัยของชาวหนองขาวจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๓ ประเภท มีทั้งสิ้น ๒๒ ทำนอง ดังนี้

๑. ทำนองสวดพระธรรม เป็นทำนองที่ใช้สวดกับบทสวดที่มีเนื้อความเป็นภาษาบาลี มี ทำนองสวด ๒ ทำนอง คือ ทำนองสวดพระสหัสสนัย และทำนองสวดพระธรรม ๗ บท

๒. ทำนองเก่า เป็นทำนองสวดพระมาลัยที่นักสวดพระมาลัยสวดตามทำนองที่กำกับไว้ หน้าบทสวดในคัมภีร์สวดพระมาลัยฉบับ ส.ธรรมภักดี มี ๕ ทำนอง ได้แก่ ทำนองฉันท์ ทำนองร่าย และรำย ทำนองเชิด ทำนองเอกบท ทำนองมังกรและวสันต์

๓. ทำนองลำนอก เป็นทำนองสวดที่นักสวดพระมาลัยสวดไม่ตรงตามทำนองที่ระบุไว้ใน หนังสือพระมาลัย โดยนำทำนองเพลงต่าง ๆ มาสวมเข้ากับเนื้อร้องตามบทสวดในหนังสือพระ มาลัย มีทั้งสิ้น ๑๕ ทำนอง จำแนกได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๓.๑ ทำนองลำนอกที่ใช้กับบทสวดที่สวดทำนองฉันท์ มี ๓ ทำนอง ได้แก่ ทำนอง นางยักษิ์ วงไม้ และลำหนองขาว

๓.๒ ทำนองลำนอกที่ใช้กับบทสวดที่สวดทำนองร่ายและรำย มี ๑๑ ทำนอง ได้แก่ ทำนองนกขุนทอง นกเขาขัน นกกาเหว่า ธรณีกันแสง ทะแยมอญ พลายชุมพลแปลงกาย ชาลละ วัน รามสูร ไปไร่ไปนา อุ่มลูกน้อยตามเมีย และไม่ทราบชื่อทำนองแต่เป็นทำนองที่นิยมสวดทุกครั้ง ที่มีการสวดพระมาลัย

๓.๓ ทำนองลำนอกที่ใช้กับบทสวดที่สวดทำนองฉันท์ ร่าย และรำย มีเพียง ๑ ทำนอง คือ ทำนองไอ้เจ้าดวงพวงพุ่ม

ทำนองสวดพระมาลัยที่บ้านหนองชาวส่วนใหญ่นำทำนองมาจากเพลงไทยเดิม แต่เนื่องจากถ่ายทอดโดยใช้วิธีการลักจำ ทำให้ทำนองเพลงผิดเพี้ยนไปจากแบบฉบับมาก จนบางทำนองไม่สามารถบอกได้ว่ามาจากทำนองเพลงใด

การสืบทอดการสวดพระมาลัยของชาวหนองชาวมีการสืบทอด ๓ วิธี คือ สืบทอดโดยสายตระกูล สืบทอดโดยการฝากตัวเป็นศิษย์กันญาติ และสืบทอดโดยลักจำ การสืบทอดโดย ๒ วิธีแรกปัจจุบันไม่มีแล้ว แต่ใช้การสืบทอดโดยวิธีที่ ๓ คือ ใช้วิธีการลักจำ โดยผู้ที่สืบทอดการสวดจนเป็นนักสวดพระมาลัยจะต้องมาฟังสวดและร่วมสวดพระมาลัยบ่อย ๆ เพื่อฝึกฝนและจดจำทำนองทั้งหมดให้ได้ด้วยตนเอง เพราะการวัดว่าใครเป็นนักสวดพระมาลัยหรือผู้ฝึกสวดนั้น จะดูที่ความสามารถในการเป็นต้นเสียงในการนำสวด

ส่วนบทบาทของสังคมกับการสืบทอดประเพณีสวดพระมาลัย สรุปได้ว่า ลักษณะเฉพาะทางสังคมที่เป็นปัจจัยในการสืบทอดประเพณีสวดพระมาลัยที่บ้านหนองชาวมี ๕ ประการ คือ

๑. การเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานทำให้ชาวบ้านหนองชาวมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและตนเอง จึงเกิดการสืบทอดและอนุรักษ์ประเพณีของชุมชน
๒. ลักษณะสังคมแบบพึ่งพากันทางด้านแรงงานทำให้เกิดความผูกพันและรักพวกพ้อง ทำให้มีคนจำนวนมากมาร่วมในพิธีศพ ซึ่งเป็นปัจจัยในการสืบทอดประเพณีสวดพระมาลัย
๓. ระบบเครือญาติที่ผูกพันกันด้วยความเชื่อในผีบรรพบุรุษ ผีประจำหมู่บ้านและประเพณีแต่งงาน ทำให้ชาวบ้านเกิดความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น เมื่อมีงานศพ จึงมีญาติของผู้ตายมาร่วมงานเป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน ส่งผลให้มีการสืบทอดประเพณีสวดพระมาลัย
๔. การนับถือพุทธศาสนาแบบชาวบ้านโดยเชื่อเรื่องบาป บุญ นรก สวรรค์ เป็นแรงผลักดันให้เกิดประเพณีของชุมชน
๕. การมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ซึ่งเกิดจากการตั้งชุมชนอยู่ในบริเวณที่อุดมสมบูรณ์เป็นปัจจัยที่เอื้อให้มีการสืบทอดประเพณีของชุมชน

ประเพณีสวดพระมาลัยยังคงสืบทอดอยู่ในสังคมหนองชาวได้ เพราะสังคมมีพื้นฐานความเชื่อเรื่องบุญ บาป นรก สวรรค์ วิญญาณ ขาดภพ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์ประเพณี และในสังคมยังมีคนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากทำให้มีผู้สืบทอดประเพณี โดยหนองชาวมีสภาพสังคมที่เอื้อให้คนสนใจประเพณีเพราะไม่ต้องกังวลกับปัญหาปากท้อง เมื่อสังคมสืบทอดประเพณีไว้ได้ ก็ทำให้ทำนองสวดและวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยคงอยู่เพราะทั้งทำนอง

สวดและบทสวดจากวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยเป็นสาระสำคัญของประเพณีการสวดอ่าน
วรรณกรรมเรื่องพระมาลัย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาการสืบทอดทำนองสวดและประเพณีสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาว จังหวัด
กาญจนบุรีนี้ เป็นงานวิจัยทางคติชนวิทยา ที่มุ่งบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีสวดพระมาลัย
ซึ่งสืบทอดกันมาตามประเพณีมุขปาฐะไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้อง
กับวรรณกรรมมุขปาฐะต่าง ๆ วิธีการวิจัยดังกล่าวสามารถเป็นแนวทางในการศึกษาการสืบทอด
ประเพณีอื่น ๆ ในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย